

თინათინ ბიგანიშვილი

Tinatin Biganishvili

შოთა მესხიას ზუგდიდის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი

Shota Meskhia Zugdidi State Teaching University

ქართული და ევროპული განმანათლებლობა

Georgian and European Enlightenment

All scientists, who research The Georgian Enlightenment are interested for the similarities and the differences of the Georgian and the European Enlightenment.

The Late Revival was the transition period of the West European culture. It was the middle period of the Renaissance and the Enlightenment. Thus, this was the main reason of diversity of many styles of art and literature. Some of them – the Baroque and the Classicism were the representations of the Late Revival and the other part was the result of the new epoch – The Enlightenment.

The Georgian literature was developed side by side to Eastern literature and European literature. For the development of the Georgian literature was important the Eastern literature as well as the European literature, but in the different epochs the influence was larger or smaller.

According to this the Georgian literature of XVI-XVIII ages, which is named by Korneli Kekelidze as the Georgian Revival, was influenced by Eastern literature, but the Christianity was the main reason of the strong connection with Western and European literature and the representation of it was the Georgian Baroque (M. Nachkhebia), and the Georgian Enlightenment (R. Baramidze, I. Ratiani).

The central figure of the Georgian Enlightenment was David Guramishvili. He was a great representative of the Georgian Enlightenment as well as Georgian kings – Vakhtang the VI, Teimuraz the first, Archil – who were great poets too.

The main quality of the literature of the European and the Georgian Enlightenment is democratization of literature and poetry. It should be noted that Davit Guramishvili was very closely connected with democra-

tization of Georgian poetry. David Guramishvili has widened and deepened the national-popular traditions of Georgian poetry. His poetry expresses folk wisdom, spread as aphorisms in his „Davitiani”.

The ideal of the European Enlightenment is the reasonable gentleman who will express himself well in the commonplaces of the day, but will not bore others with his own special learning. The Classicism and The Baroque were well established in Europe. The most important theoretical work of the epoch of Neoclassicism in Europe was the Art of Poetry, published in France in 1647 by Boileau. This theoretical treatise remains one of the most famous works of criticism ever written. As long as the neoclassical doctrines ruled the world of letters, Boileau’s name was supreme. According to Boileau’s theory, truth and beauty are one. The poet uses his reason to discover truth in nature. It is plain that what Boileau means by nature is human nature and that he believes that this is best portrayed in the classics. The advice to study nature ends up by being the advice to study the classics.

The most popular poets and writers of the Georgian Revival, Georgian Baroque, Georgian Classicism and Georgian Enlightenment didn’t write theoretical treatises, philosophical doctrines and theoretical letters, but their works and their poetry includes their ideas and philosophical, ethical, cosmological and socio-political views. That is why we can talk not only about similarities, but also about differences of Georgian Enlightenment and European Enlightenment.

The main likenesses of the Georgian Enlightenment and the European Enlightenment are the creative methods – these are rationalism and the principle of the historicism, which is developed as the principle of the realism.

The main difference of the Georgian Enlightenment and the European Enlightenment is the attitude to Christianity and the Church. The writers and the poets of the Georgian Enlightenment were not aggressive to Christianity and the Church.

საკვანძო სიტყვები: განმანათლებლობა, კლასიციზმი, ბაროკო, გვიანი აღორძინება, ქართული განმანათლებლობა

Key Words: The Enlightenment. The Classicism, The Baroque, The Late Revival, The Georgian Enlightenment

ევროპული განმანათლებლობის ათვლის წერტილი XVII საუკუნეა, კერძოდ, XVII ს-ის II ნახევარი. ამ პერიოდში ევროპაში უკვე რენესანსის დეკადანსია: ბაროკო – პოეზიაში, კლასიციზმი – დრამატურგიაში და ლიბერტინაჟი – ბურჟუაზიული არისტოკრატისა და კონსერვატორული არისტოკრატის დაპირისპირების პროცესში წარმოქმნილ მემბოხურ ხელოვნებაში (შარლ სორელი, პოლ სკარონი, სირანო დე ბერჟერაკი).

აღნიშნული პოლიტიკური პროცესი, კერძოდ, ბურჟუაზიული ფენების, ყოველი მოქალაქის, მით უმეტეს, დაბალი სოციალური წრეების წარმომადგენელთა უფლებების დასაცავად განწყობილი მემბოხეებისა და კონსერვატორული არისტოკრატის დაპირისპირება, ძირითადად, ორი საპირისპირო იდეოლოგიის წარმოქმნის საფუძველი გახდა – ეს არის აბსოლუტური მონარქიის მომხრეთა, დამცველთა იდეოლოგია და სამართლებრივი სახელმწიფოს, ყოველი მოქალაქის ინტერესებისა და უფლებების დაცვაზე ორიენტირებული, თავისუფალი მოქალაქეების სახელმწიფოს შექმნისა და განვითარების მომხრეთა იდეოლოგია. ამ ორი საპირისპირო იდეოლოგიური ბანაკის წარმომადგენლებმა თავიანთ პოლიტიკურ პრინციპებს მოარგეს ხელოვნებისა და ლიტერატურის ესთეტიკური მოდელები. შესაბამისად, აბსოლუტური მონარქიის მომხრეთა ბანაკში განვითარდა კლასიციზტური ლიტერატურა და ბაროკო, ხოლო ბურჟუაზიული არისტოკრატისა და დაბალი სოციალური ფენების ინტერესებსა და უფლებებზე ორიენტირებული წრეების იდეოლოგიურ ბანაკში განვითარდა პრეციოზული ლიტერატურა და ლიბერტინაჟი, რომელსაც „ფრანგული პოეზიის „დაბალ“, დემოკრატიულ ბაროკოსაც უწოდებდნენ“ (ნაჭყებია, 2017, გვ. 55).

ამგვარი იყო რენესანსის დეკადანსით განპირობებული სოციალურ-კულტურული ვითარება ევროპაში, როდესაც საფუძველი ჩაეყარა სრულიად ახალ ეპოქას ევროპული ცივილიზაციის განვითარების პროცესში – ეს არის განმანათლებლობა.

განმანათლებლობა რენესანსის დეკადანსის პარალელურად განვითარდა. შესაბამისად, რენესანსის დეკადანსის, იმავე გვიანი რენესანსის (XVI ს-ის II ნახ. – XVII ს-ის I ნახ.) სტილთა – ბაროკო, კლასიციზმი, პრეციოზული სტილი, ლიბერტინაჟი – განმანათლებლობის ეპოქის ესთეტიკური მოდელების პარალელურად არსებობა და

განვითარება სწორედ იმით უნდა აიხსნას, რომ მთავრდება ვებერთელა ეპოქა ევროპული ცივილიზაციისა – რენესანსი, წარსულს ჩაბარდა კლასიკური ხანა ევროპული ცივილიზაციის განვითარებისა და იწყება ახალი პერიოდი, რომელსაც არაერთი კულტუროლოგი რომანტიზმისა და რეალიზმის, ასევე მოდერნიზმისა და პოსტ-მოდერნიზმის გვერდით ერთიან კონტექსტში განიხილავს. კულტურის მეგაპერიოდებად დაყოფა კულტურის/ცივილიზაციის პერიოდიზაციის არაერთ თეორიაშია წარმოდგენილი, მათ შორის ოსვალდ შპენგლერის კულტუროლოგიურ თეორიაში (1999, გვ. 68, 69).

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ბუნებრივია, ევროპული გავლენის საფუძველზე საქართველოშიც წარმოიქმნა ერთგვარი ჰიბრიდი, რაც სტილთა სიმრავლითა და კულტურის განვითარების სხვადასხვა ეტაპის შერწყმის შედეგად წარმოიქმნა. სწორედ ამას გულისხმობს ი. რატიანი, როდესაც ქართული განმანათლებლობის შესახებ მსჯელობს: *„განმანათლებლური კლასიციზმი წარმოადგენდა შუალედურ, სინთეზურ, ერთგვარ გარდამავალ ლიტერატურულ ფორმას კლასიციზმისა და განმანათლებლობის ესთეტიკურ მოდელებს შორის. ის იყო მემკვიდრე კლასიციზმისა და წინამორბედი განმანათლებლობის“* (რატიანი, 2017, გვ. 22).

საბა მეტრეველი იზიარებს ქართული ლიტერატურის პერიოდიზაციის არაერთი მკვლევრის პოზიციას, რომლის მიხედვითაც, ევროპული ლიტერატურის პერიოდებისა და მხატვრულ სტილთა სახელწოდებები, ესთეტიკური პრინციპების აღმნიშვნელი ცნებები და ტერმინები თამამად შეიძლება გამოვიყენოთ ქართული მწერლობის სხვადასხვა ძეგლის განხილვის დროს. აღნიშნულ პარალელებთან დაკავშირებით იგი წერს: *„პიეტას თემაზე ბაროკოს ეპოქის ქართულ მწერლობაში (XVII-XVIII სს.) არაერთი ნაწარმოები შეიქმნა. ერთ-ერთი პირველი, რომელმაც პიეტას თემა შემოიტანა ქართულ მწერლობაში სულხან-საბა ორბელიანი იყო“* (მეტრეველი, 2021, გვ. 31).

იგივე ითქმის მაია ნაჭყებიას სამეცნიერო პოზიციის შესახებ. მისი მონოგრაფიის ერთ-ერთ ქვეთავში, სახელწოდებით „ქართული ბაროკოს ლიტერატურა“, ვკითხულობთ: *„ევროპაშიც და საქართველოშიც მსგავსი სიტუაცია იყო, თუ დასავლეთში რელიგიური ომები მძვინვარებდა, საქართველოს გარეშე მტრები ესხმოდნენ თავს, და ამ მსგავსმა მდგომარეობამ მსგავსი ასახვა ჰპოვა ლიტერატურაში.*

საქართველოსა და საფრანგეთში მიმდინარე ლიტერატურული პროცესები თავისი არსით იდენტურია“ (ნაჭყებია, 2022, გვ. 105).

მაშასადამე, ახალ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ პროცესებს არსებითი გავლენა ჰქონია განმანათლებლობის, როგორც კულტურის ერთ-ერთი ფუნდამენტურად მნიშვნელოვანი პერიოდის ჩამოყალიბებაზე. სწორედ იმ წლებში, როცა ევროპაში განმანათლებლური აზროვნება, ეთიკა და ესთეტიკა ფეხს იკიდებდა, საქართველოში დაცემის ხანისა და მონღოლთა ხანგრძლივი ბატონობის შემდეგ ჯერ კიდევ აქტუალური იყო ბრძოლა თვითგადარჩენისთვის, ეროვნული იდენტობის შენარჩუნებისთვის, აღმოსავლეთიდან მომდინარე ტირანიის დაძლევისა და მეტ-ნაკლებად მშვიდობიანი, სტაბილური განვითარებისთვის.

შესაბამისად, განმანათლებლობის რამდენიმე არსებითი საფუძველი – რევოლუციური აზროვნება, მოქალაქის უფლებებზე ორიენტირებული ღირებულებები და მიმართებები, ახალი სოციალური ფენების (წვრილი თუ მსხვილი მეწარმე, განვითარებული, თუმცა არაარისტოკრატიული წარმოშობის რიგითი მოქალაქე) წარმოქმნა – საქართველოში აღნიშნული მძიმე გეოპოლიტიკური ვითარების გამო ვერ შეიქმნა. ამის მიუხედავად, იმავე გეოპოლიტიკურმა ვითარებამ და მატერიკზე საქართველოს ბუნებრივმა გეოგრაფიულმა მდებარეობამ ევროპული კულტურის გავლენა განაპირობა, წარმოქმნა რეალური გადაკვეთის წერტილები, სისხლხორცეული კავშირები და სწორედ ამის საფუძველზე შეიქმნა ქართული განმანათლებლობა, რომლის საუკეთესო წარმომადგენლები იყვნენ: ანტონ კათოლიკოსი, მამუკა ბარათაშვილი, არჩილი, ვახტანგ მეექვსე, თეიმურაზ პირველი, სულხან-საბა ორბელიანი და გვირგვინი ქართული განმანათლებლობისა დავით გურამიშვილი, ვინც სულხან-საბასთან ერთად საფუძველი ჩაუყარა ახალ ლიტერატურულ ჟანრებს, ახალ სტილს და ახლებურ ხედვას, ახლებურ აზროვნებას, რაც საკმაოდ ახლოს იდგა წამყვანი ევროპელი განმანათლებლების იდეებსა და ღირებულებებთან. წინამდებარე სტატიის ავტორის მიზანს სწორედ აღნიშნული საკითხის ფართოდ გაშუქება წარმოადგენს: კავშირები და განსხვავებები ქართული და ევროპული განმანათლებლობისა, ევროპული კლასიციზმისა და ევროპული ბაროკოს კვალი ქართულ ლიტერატურაში.

როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ევროპული განმანათლებლობის თავისებურებანი ევროპის სპეციფიკური სოციალურ-ეკონომიკური, კულტურულ-პოლიტიკური ვითარებით იყო განპირობებული, რაც ევროპულ განმანათლებლობას ქართული განმანათლებლობისგან თვისობრივად განასხვავებს. ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს, რომ ე.წ. განსხვავებული მენტალობის საფუძველი ზემოჩამოთვლილ მიზეზებთან ერთად იყო ფილოსოფიის განვითარება. თუკი ქართულ რეალობაში ფილოსოფია ჯერ კიდევ ღვთისმეტყველებისა და მხატვრული ლიტერატურის წიაღში ვითარდებოდა (ანტონ კათოლიკოსი, ვახტანგ მეექვსე, წუთისოფლის რაობის, ცხოვრების საზრისის თემები თეიმურაზ პირველის, არჩილისა და დავით გურამიშვილის შემოქმედებაში), ევროპული აზროვნების ისტორიაში, მას შემდეგ, რაც ბიბლია ლათინურიდან სხვადასხვა ნაციონალურ ენაზე ითარგმნა და შედეგად წარმოიქმნა პროტესტანტიზმი, ფილოსოფია გამოეყო, ერთი მხრივ, ღვთისმეტყველებას, მეორე მხრივ, მხატვრულ ლიტერატურას და დამოუკიდებლად განვითარდა, ისევე, როგორც ანტიკურ ეპოქაში.

განმანათლებლობის ფილოსოფიას კლასიკური ხანის, რენესანსისა და შუა საუკუნეების ფილოსოფიისგან ის განასხვავებს, რომ ამ პერიოდის ონტოლოგიისა და გნოსეოლოგიის იდეალისტთა ბანაკის წარმომადგენლების (დეკარტი, სპინოზა, ლაიბნიცი) მეთოდი რაციონალისტურია (რაციოს პრიმატი), რამაც, საბოლოო ჯამში, პოზიტივისტურ (პოზიტივიზმის ფუძემდებელია ოგიუსტ კონტი) მიდგომებს დაუდო დასაბამი, ხოლო პოზიტივიზმი, თავის მხრივ, მოდერნისტული მატერიალიზმის საფუძველი გახდა. ამის შესახებ ალბერ კამიუ ესეში „მითი სიზიფეზე. ესე აბსურდის შესახებ“ წერს: *„Современное мироощущение отличается от классического тем, что живёт моральными проблемами, а не метафизикой“* (Ницше и др., 1990, გვ. 295).

როგორც აღვნიშნე, განმანათლებლობის წამყვანი ფილოსოფოსები, რომლებიც რაციონალისტები იყვნენ, ონტოლოგიურ და გნოსეოლოგიურ საკითხებზე ზუსტი მეცნიერებებისთვის ნიშნეული (მათემატიკური) მეთოდით მსჯელობენ: დეკარტის მატერიალისტური მეთოდი, საბოლოო ჯამში, მომდევნო ეპოქებში მოღვაწე ფილოსოფოსების პანთეიზმით დაგვირგვინდა. მან საფუძველი ჩაუყარა კან-

ტის გნოსეოლოგიას, რადგან დაამკვიდრა ისეთი ფუნდამენტური პრინციპი, როგორცაა ინტელექტუალური ინტუიცია, შემეცნება ინტელექტუალური ინტუიციით, რაც, როგორც აღვნიშნე, კანტის „წმინდა გონების კრიტიკაში“ ტრანსცენდენტული შემეცნების, როგორც ძირეული პრინციპის, საფუძველი გახდა. ლაიბნიცის მიერ დამკვიდრებულ მეთოდს კი მთელი ცდისეული და ემპირიული, მოგვიანებით კი დინამიკური ფსიქოლოგია (ფსიქოანალიზი და მისი განშტოებები) დაეფუძნა, რადგან მან დაამკვიდრა ისეთი ფუნდამენტური მნიშვნელობის ტერმინი, როგორცაა „მცირე პერცეფციები“, რაც ე.წ. „არაცნობიერი ფსიქიკურის“ ემპირიული გამოვლინების ერთ-ერთ უტყუარ საბუთად იქნა მიჩნეული.

სწორედ ამ პერიოდში, მხედველობაში მაქვს XVII საუკუნე, როცა დასავლეთში ფილოსოფია, როგორც სამეცნიერო დარგი, განვითარების ახალ საფეხურზე დგას, საქართველოში ის ჯერ კიდევ ღვთისმეტყველებისა და მხატვრული ლიტერატურის წიაღში განაგრძობს არსებობას და დამოუკიდებელ დარგად ვერ ყალიბდება. ერთ-ერთი უმთავრესი მიზეზი ამისა კი რუსთველის უპირობო დომინანტურობაა. პოეზიაში სიმბოლურ-ალეგორიული მეტყველებით ფილოსოფიის არსებითი საკითხების წარმოჩენა რუსთველმა დააკანონა: „შაირობა პირველადვე სიბრძნისაა ერთი დარგი“ (12,1), ხოლო ღვთისმეტყველებისა და ფილოსოფიის შერწყმა, რაც, თავის მხრივ, არაერთი ღია თუ ფარული საეკლესიო ერესის მიზეზი გახდა, უპირველეს ყოვლისა, ფსევდო დიონისე არეოპაგელის ტექსტებით დაკანონდა, რაც ქართულ სააზროვნო სივრცეში, უმთავრესად, იოანე პეტრიწმა დაამკვიდრა, ისევე, როგორც იოანე პეტრიწის ბაძვით – რუსთველმა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ქართული ბაროკო და ქართული კლასიციზმი ქართული კლასიკური ხანის გავლენისაგან ვერ გათავისუფლდა. რუსთველი დომინანტურია ვახტანგ მეექვსის, არჩილისა და თეიმურაზ პირველისთვის, ხოლო იოანე პეტრიწი დაუძლეველ ავტორიტეტს წარმოადგენს ისეთი მოაზროვნისათვის, როგორც იყო ანტონ კათოლიკოსი.

აღნიშნული საკითხის შესახებ რ. ბარამიძე (1989, გვ. 836) წერს:

„ქართული მწერლობის მდიდარ კლასიკურ ტრადიციებზე აღზრდილი თეიმურაზ I ავითარებს ჩვენი ეროვნული კულტურის მაგისტრალურ ხაზს, რუსთველის მიერ წარმოჭრილი და დასმული რთული მსოფლმხედველობითი პრობლემები და ამადლებული ჰუმანისტური იდეები, რაფინირებული პოეტური კულტურა საფუძველთა საფუძვლად და საორიენტაციო გეზის მიმცემად რჩება მთელი ჩვენი მწერლობისათვის, ხოლო რუსთველური სიუჟეტურ-ფაბულური დეტალები, ფრაზეოლოგია, შეგონებები და სახეთა სისტემა XVII-XVIII საუკუნის მწერალთა უმრეტ არსენალს წარმოადგენს. რუსთველური მეძვდრეობის ათვისება და შესისხლხორცება იმდენად ძლიერია, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში, განსაკუთრებით XVI-XVII საუკუნის მწერლები თავს ვერ აღწევენ მიმბაძველობას თუ პოეტურ რემინისცენციებს და რუსთველის დიდი სამყაროს ტყვეობაშიც კი იმყოფებიან. აზროვნების სტილის, პრობლემათა სიახლისა და ფრაზის სხვაგვარი გამართვისათვის გურამიშვილის გენიის ძალა აღმოჩნდა საჭირო“.

მაშასადამე, ფილოსოფიის, როგორც დარგის ღვთისმეტყველებისა და მხატვრული ლიტერატურის წიაღში არსებობა-განვითარება ქართული განმანათლებლობის არსებითი განმასხვავებელი ნიშანთვისებაა. ამ საკითხის შესახებ რ. ბარამიძე წერს: *„საგანგებოდ აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ქართველი განმანათლებლები სწორედ სარწმუნოებას იაზრებდნენ საზოგადოებრივი წესრიგის და განწმენდის არსებით ფაქტორად. ისინი თვით ქრისტიანობაში ხედავდნენ ჰუმანისტური მსოფლგაგებისა და განმანათლებლობის წინაპირობას“* (ბარამიძე, 1989, გვ. 825).

ფრანგული ლიტერატურული ბაროკო, მის წიაღში განვითარებული პრეციოზული ლიტერატურა იცნობს რომანთა ნაირგვარობას, მაგალითად: პასტორალური რომანი, ე.წ. გალანტური სტილით დაწერილი, სასიყვარულო წერილებითა და ერთიანი სიუჟეტური ქარგით შექმნილი რომანი, იგივე გალანტურ-ჰეროიკული რომანი. ამ საკითხზე მ. ნაჭყებია წერს: *„ბაროკო, თავისი ხაზგასმული მიდრეკილებით უსწორმასწორობისაკენ, ღია იყო რომანის ჟანრისთვის და*

რომანის პირველი ჩანასახები სწორედ ბაროკოს მიმდინარეობასთან არის დაკავშირებული“ (ნაჭყებია, 2017, გვ. 48).

განმანათლებლობა, თავის მხრივ, იცნობს რომანთა ისეთ ქვე-ჟანრებს, როგორებიცაა: აღმზრდელიობითი რომანი, ეპისტოლური რომანი და სათავგადასავლო რომანი.

შესაბამისად, სწორედ ამ პერიოდში, როცა დასავლურ ლიტერატურაში, ერთი მხრივ, განვითარების ახალ მწვერვალებს იპყრობს ფილოსოფია, როგორც დამოუკიდებელი სამეცნიერო დარგი, ასევე ლიტერატურის თეორია, კლასიციზმის თეორეტიკოსთა ახალი პლედის, ფრანგული აკადემიის წარმომადგენლების (ნიკოლა ბუალო, ფრანსუა დე მალერბი, ჟან შაპლანი და სხვ.) ავტორობით იქმნება ახალი ლიტერატურული კანონი, მკვიდრდება ლიტერატურული სტილის ახალი აკადემიური კოდიფიკაცია, ვითარდება ახალი ჟანრები და, ამასთანავე, ეპოქის ახალი ესთეტიკური მოდელის მიხედვით განახლებული ჟანრები, მაგალითად, რომანი, ვითარდება დრამატურგია და მთელი რიგი საბუნებისმეტყველო მეცნიერებანი, საქართველოში მძიმე პოლიტიკური, ეკონომიკურ-სოციალური ვითარება მთელი ორი საუკუნით აფერხებს განვითარების ბუნებრივ პროცესს.

აღნიშნულის შესახებ რ. ბარამიძე წერს:

„საქართველოში განმანათლებლობის საწყისებისა და არსის კვლევისას გასათვალისწინებელია შემდეგი გარემოებაც, ქართველი განმანათლებლების მსოფლმხედველობითი პოზიციები უნდა ამოვიკითხოთ, უნდა გავიაზროთ მათ პოეტურ ქმნილებებში, მათ მოღვაწეობაში. ამ ეპოქის მოღვაწეთაგან არ შემოგვრჩა არც საგანგებო თეორიული ტრაქტატები, არც მდიდარი ეპისტოლარული მემკვიდრეობა, რომელიც მთელი სისრულითა და სწორედ თეორიული ასპექტით წარმოგვიდგენდა მათ ნააზრევს. მაშინ, როდესაც ევროპელ განმანათლებლებთან ვეცნობით უმდიდრეს მემკვიდრეობას – ტრაქტატებს (ფილოსოფიურს, პოლიტიკურს, სოციალურს), მიმოწერას, რომლებშიაც მათ ჩამოყალიბებული აქვთ თავიანთი ნააზრევი, ყოველმხრივ და მრავალფეროვნად საგანგებოდ აქვთ გაშუქებული ესა თუ ის საკითხი... ჩვენთან კი მხოლოდ პოეზიის ანალიზით, მასში

ჩაქსოვილი იდეებისა და სახეების საშუალებით უნდა ჩავწვდეთ მწერლის მსოფლმხედველობით კონცეფციას და ამის შედეგად გამოვიტანოთ გარკვეული დასკვნები“ (ბარამიძე, 1989, გვ. 824).

ზემოაღნიშნულის მიუხედავად, თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მტერთა გამუდმებული შემოსევების, მძიმე ეკონომიკურ-სოციალური ვითარების, შინააშლილობისა და შიდა პოლიტიკური შუღლის მიუხედავად, ქართველმა ხალხმა მაინც შეძლო, ფეხი აეწყო ევროპული ცივილიზაციის თანადროული განვითარებისათვის და შედეგად საქართველოში წარმოიქმნა ქართული ბაროკო, ქართული კლასიციზმი და ქართული განმანათლებლობა.

ფრანგი თეორეტიკოსების (ნიკოლა ბუალო, ონორე დიურფე და სხვ.) მსგავსად, გარკვეულწილად, ქართველი ავტორებიც ქმნიან თეორიულ ტრაქტატებს. უპირველეს ყოვლისა, აღსანიშნავია მამუკა ბარათაშვილის „ჭაშნიკი“, ასევე ქართული კლასიციზმის ერთ-ერთი საუკეთესო ნიმუში – ანტონ კათოლიკოსის „გრამატიკის“ თეორიული ნარკვევი და მასში წარმოდგენილი სამი სტილის თეორია.

მამუკა ბარათაშვილის „ჭაშნიკი“, იგივე „ლექსის სწავლის წიგნი“ არის თეორიული ტრაქტატი, პოეტიკის ტიპობრივი სახელმძღვანელო, ზოგადი შესავლით, რასაც მოსდევს კონკრეტული მსჯელობა ლექსწყობის წეს-კანონების შესახებ და მთავრდება ქრესტომათიით.

მამუკა ბარათაშვილის „ჭაშნიკში“ მოცემულია კლასიციზმისთვის დამახასიათებელი ჟანრთა რეგლამენტაცია. ავტორი მაღალ შეფასებას აძლევს საგმირო-სარაინდო შინაარსის ნაწარმოებს და დაბალი ჟანრის ტექსტებს მიაკუთვნებს ისეთ ნაწარმოებებს, რომლებშიც მწერალს თუ პოეტს: *„დედაკაცთ ტრფიალებისათვის თათრის ზღაპრები გაულექსავს მსმენთ საზიანოდ და მთქმელთ საურიგოდ“* (ბარათაშვილი, 1990, გვ. 33).

„ჭაშნიკი“ პოეტიკის ნორმატიული კურსია. მამუკა ბარათაშვილი ხსნის მაღალი და დაბალი შაირის რაობას. შაირის სქემას ქმნის სიტყვა „მიჯნურის“ ვარიაციებით. სალექსო სქემის გადმოცემა ამა თუ იმ სიტყვის კომბინაციებით დამახასიათებელი იყო არაბულ-სპარსული პოეტიკისათვის, რასაც, ა. ხინთიბიძის თვალსაზრისით (2000, გვ. 33), მამუკა ბარათაშვილი იცნობდა. თავის მხრივ, არაბულ-

სპარსული თეორიული ტრაქტატები ანტიკური პერიოდის თეორიული ტრაქტატების, პოეტიკის სახელმძღვანელოების მიხედვით შეიქმნა. ანტიკური პერიოდის თეორიული ტექსტები კი ევროპული კლასიციზმის თეორიული ტრაქტატების წყაროა. ფრანგულ ლიტერატურაში დამკვიდრებული აკადემიური კოდიფიკაცია არისტოტელეს „პოეტიკის“ კანონებს ეფუძნება.

ბუნებრივია, ქართველ კრიტიკოსთა უმეტესობას, ვინც ქართულ ბაროკოს, ქართულ კლასიციზმსა თუ განმანათლებლობას შეისწავლის, სურვილი აქვს ქართველი ავტორების ტექსტებში ევროპელ თანამედროვეთა უშუალო გავლენა დაძებნოს, აღმოაჩინოს, თუმცა, სამწუხაროდ, ეს ნაკლებსაგულვებელია, მაგრამ ევროპელი მისიონერების მოღვაწეობა საქართველოში, ამ მხრივ, გარკვეულ საფუძველს იძლევა, ამის მიუხედავად, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, მამუკა ბარათაშვილის „ჭაშნიკი“, როგორც პოეტიკის ნორმატიული კურსი, არაბულ-სპარსული სახელმძღვანელოების გავლენით დაიწერა.

სულხან-საბას შესახებაც იგივე ითქმის. მის ლექსიკონში, ასევე მის სხვადასხვა ტექსტში წარმოჩენილია სხვაობა მაღალი და დაბალი სტილისა, კერძოდ, საღვთისმეტყველო-რელიგიურ თემებზე სულხან-საბა პეტრიწის სტილით წერდა, ხოლო იგავებსა და მხატვრულ ტექსტებს ჩვეულებრივი სასაუბრო ენისთვის დამახასიათებელი სტილით. ამავე დროს, საბას ლექსიკონში ფილოსოფიურ და საღვთისმეტყველო მწერლობაში ნახმარი სიტყვები განმარტებულია ძველი ქართულით, ხოლო ქართული ენის ძირითადი ფონდის სიტყვები – ახალი ქართულით. სწორედ ამიტომ ივანე გიგინეიშვილი გამოთქვამს ერთგვარ ვარაუდს: *„გამორიცხული არ არის (საბას) ზოგი რამ სცოდნოდა ნაადრევი კლასიციზმის წარმომადგენელთა და მათ შეხედულებათა შესახებ სწორედ ნაირსტილოვანი ლიტერატურული ენის თეორიის თვალსაზრისით“* (ფოცხიშვილი, 1996, გვ. 52).

ივანე გიგინეიშვილის პოზიციას კატეგორიულად არ უარყოფს ელენე ბაბუნაშვილი, მაგრამ, მისი აზრით, საბას შემოქმედებაში წარმოჩენილი მაღალი და დაბალი სტილი ქართული ლიტერატურის ტრადიციის ნიადაგზეა ამოზრდილი და არ არის ნასესხები ევროპელი კლასიციზმებისაგან:

„ასეთი მოსაზრებაც შესაძლებელია, მაგრამ უდავოდ ანგარიში უნდა გაეწიოს იმ გარემოებასაც, რომ საბას, ქართული საერო და სასულიერო მწერლობის შესანიშნავ მცოდნეს, არ შეეძლო არ შეემჩნია ის სტილებრივი სხვაობა, რომლითაც იმიჟნებოდა ერთმანეთისაგან სასულიერო და საერო ნაწარმოებები მის წინადროინდელ მწერლობაში. საფიქრებელია, რომ ამ შემთხვევაში ის უფრო თავისი ლიტერატურული წინაპრების ტრადიციას იცავდა, ვიდრე ევროპაში ნაადრევი კლასიციზმის წარმომადგენელთა გავლენას განიცდიდა“ (ფოცხიშვილი, 1996, გვ. 52).

რაც შეეხება ევროპელი კლასიციტების უშუალო გავლენას ანტონ კათოლიკოსის სამი სტილის თეორიაზე, რომელიც ანტონ კათოლიკოსმა თავისი გრამატიკის სახელმძღვანელოს (1753) პირველ რედაქციაში წარმოადგინა, ამ შემთხვევაში საკმაოდ დიდია ალბათობა იმისა, რომ ანტონ კათოლიკოსი ისევე გაეცნო ანტიკური პერიოდის სამი სტილის თეორიას, როგორც ლომონოსოვი და არც ის უნდა გამოირიცხოს, რომ მას გარკვეული ინფორმაცია (ზეპირი ან წერილობითი) ჰქონდა ევროპაში დომინანტური კლასიციტური თეორიის შესახებ.

აღნიშნული საკითხის შესახებ ელენე ბაბუნაშვილი წერს: „ამრიგად, როგორც ანტონმა, ისე ლომონოსოვმა გაიაზრეს იმ დროისათვის საკმაოდ მოარული ნაირსტილოვანი ლიტერატურული ენის თეორია და აუცილებლად მიიჩნიეს სალიტერატურო ენაში სამი განსხვავებული სტილით წერის საჭიროება“ (ფოცხიშვილი, 1996, გვ. 53).

ანტონ კათოლიკოსის სამი სტილის თეორიაზე მ. ლომონოსოვის ან, მით უმეტეს, ევროპელი კლასიციტების გავლენის საკითხი საკმაოდ აქტუალურია ანტონ კათოლიკოსის ლიტერატურული მემკვიდრეობის მკვლევართათვის. აღნიშნულთან დაკავშირებით, ჩემი აზრით, სიმართლესთან ყველაზე მეტად ახლოს დგას ა. ფოცხიშვილის პოზიცია: „რაც შეეხება „სამი სტილის“ თეორიას, იგი ანტონის მოგონილი არ არის, მას სათავე ანტიკური ხანის რიტორიკაში უდევს. ჩვენში კი მისი ერთი პირველი პროპაგანდისტი იოანე პეტრიწი იყო, რომლის გავლენას ანტონი უთუოდ განიცდიდა“ (ფოცხიშვილი, 1996, გვ. 48).

მართალია, დიდია ანტონ კათოლიკოსის ღვაწლი და დამსახურება ქართული ფილოსოფიისა და საბუნებისმეტყველო დარგების განვითარებაში, თუმცა ქართული ფილოსოფიური სკოლა განმანათლებლობის ეპოქაში განვითარების მაღალ დონეს ვერ აღწევს, XI-XII საუკუნეებისაგან განსხვავებით, თუ არ ჩავთვლით ე.წ. „აპოფთეგებს“ (კეკელიძე, 1981, გვ. 483). თავის მხრივ, ქართული და ევროპული განმანათლებლობის მსგავსება-განსხვავების საკითხთან უშუალო კავშირი აქვს იმ ფაქტს, რომ ანტონმა თარგმნა და შექმნა წმინდა ფილოსოფიური ნაშრომები – „სპეკლი“, „კატილორია – სიმიტნე“ და სხვ. ამ ტექსტებში გაანალიზებულია არისტოტელეს, პლატონის, ამონიოსის, პორფირიოსის, გრიგოლ ნოსელის, იოანე დამასკელის, მაქსიმე აღმსარებლის, პროკლეს, პეტრიწისა და სხვათა შეხედულებანი.

ანტონ კათოლიკოსმა კომენტარები დაურთო პორფირიოსის, ბაუმაისტერის, ვოლფის, ლაიბნიცის, სვიმონ ჯულფელისა და სხვათა ნაშრომების საკუთარ თარგმანებს. მას ასევე საყურადღებო თხზულებები აქვს საბუნებისმეტყველო დარგებშიც.

ქართული განმანათლებლობისა და ევროპული განმანათლებლობის ერთ-ერთი არსებითი განმასხვავებელი არის რომანის ჟანრი. როგორც აღვნიშნე, საქართველოში ამ ეპოქაში რომანის ჟანრის განუვითარებლობის მიზეზი ფილოსოფიის, როგორც სამეცნიერო დარგის დამოუკიდებლად განვითარების შეფერხებაა. მხატვრული პროზა აღნიშნულ პერიოდში ვერ ვითარდებოდა ისეთი სისწრაფით, როგორც პოეზია. პოეზიის საუკეთესო წარმომადგენლები – თეიმურაზ პირველი, ვახტანგ მეექვსე, არჩილი, თეიმურაზ მეორე – ძირითადად, ერთსა და იმავე მოტივებს, თემებს უტრიალებდნენ, რაც, რ. ბარამიძის, ა. ხინთიბიძისა და ამ პერიოდის ქართული ლიტერატურის სხვა მკვლევართა აზრით, რუსთველის, ასევე კლასიკური ხანის პოეტთა და ფილოსოფოსთა დაუძლეველი გავლენით უნდა აიხსნას. თეიმურაზ პირველის, არჩილის, ვახტანგ მეექვსისა და თეიმურაზ მეორის მხატვრული შემოქმედება, ძირითადად, ერთი და იმავე იდეურ-თემატური და გამომსახველობითი თავისებურებებით გამოირჩევა: სასულიერო თემატიკა, ისტორიული სინამდვილე, სევდისა და სიყვარულის მოტივები, გაბაასების ჟანრი, ანბანთქება-ნი, აკროსტიქები, ბაძვა რუსთველისა და ამ დროისათვის უკვე

მოდველებული, ანაქრონული თექვსმეტმარცვლიანი შაირის დაბალ-მხატვრული ფორმითა და შინაარსით წარმოჩენა.

აღნიშნული საკითხის შესახებ ა. ხინთიბიძე წერს:

„რუსთველმა თავისი გზით წაიყვანა ქართული ლექსი. ამაზე მეტყველებს ცალკეული ფრაგმენტები XIII-XVI საუკუნეების პოეზიიდან და მთელი ხანა ე.წ. აღორძინებისა (თეიმურაზ პირველი, არჩილი, ვახტანგ მეექვსე). „ვეფხისტყაოსნის“ ვერსიფიკაცია სავალდებულო კანონად იქცა. მისგან გადახვევა არავის ეპატიებოდა: „ვინ ვერ მიჰყვეს რუსთველის თქმულსა, გარდმობრძანდეს ასე აქეთ, მეღეესობა არ შემევენისო,“ – წერდა არჩილ მეფე. შეიქმნა მთელი სკოლა რუსთველის ეპიგონ-მიმზაპველებისა.

დავით გურამიშვილი პირველი პოეტი იყო, ვინც ეპიგონიზმის ალყა გაარღვია. მისი ლექსი გადაურჩა აღმოსავლური თემატიკის, სტილისა და ვერსიფიკაციის ზეგავლენას“ (ხინთიბიძე, 2000, გვ. 15).

ამავე აზრისაა ი. რატიანი. იგი აღნიშნავს: *„რეფორმატორული მისიის თვალსაზრისით, ძალიან ცოტა ქართველი მწერალი და მოაზროვნე თუ შეედრება დავით გურამიშვილს. სწორედ მან, პირველმა, დასძლია ქართულ პოეზიაში აღმოსავლური ეპოსის ზეგავლენა და, ევროპული ლექსის რეფორმატორული ტენდენციების ფონზე, შექმნა ორიგინალური ქართული ლირიკა“* (რატიანი, 2017, გვ. 24).

დავით გურამიშვილს, მართალია, არ შეუქმნია ეპიკური ჟანრის ნაწარმოები, თუმცა ისევე, როგორც სულხან-საბას „მოგზაურობა ევროპაში“, არაერთი კრიტიკოსის აზრით (მ. ხარბედია, ა. გაწერელია და სხვ.), ნარატოლოგიური თვალსაზრისით, შესაძლებელია, წავიკითხოთ, როგორც ეპიკური ჟანრის ერთიანი, მთლიანი ნაწარმოები, რომელიც გამოირჩევა პიროვნების ღრმა ტრაგედიის გამომხატველი იდეურ-თემატური დატვირთვით და, შესაბამისად, შესაძლებელია, მას, გარკვეულწილად, ახალი ლიტერატურული პერიოდის რომანის ჩანასახოვანი ფორმა ვუწოდოთ, ასევე დავით გურამიშვილის „დავითიანი“, როგორც ერთიანი განწყობილებით შექმნილი ლირიკული ტექსტების კრებული, სადაც დავით გურამიშვილის ბიოგრაფიულ ეპიზოდებს ვრცელი ნაწილი ეთმობა, შესაძლე-

ბელია, წავიკითხოთ, როგორც ეპოსი, რომლის მთავარი პერსონაჟები არიან: ქრისტე, დავით გურამიშვილი და გაპიროვნებული ქართლი, საქართველო.

აღნიშნული საკითხის შესახებ სარგის ცაიშვილი წერს:

„გურამიშვილის პოეზიის ლირიკული პერსონაჟი ხან მარტოდმთენილი, ღრმა რელიგიური განწყობილებებით დატვირთული ადამიანია, ხან კი „ქართლის ჭირზე“ მწარედ დაფიქრებული პიროვნება, რომელიც მთელი არსებითაა შეძრული თავისი ხალხის დიდი ეროვნული ტრაგედიის გამო, მაგრამ „დავითიანში“ პიროვნული და საზოგადო ისე გაუთიშველად ერწყმის ერთმანეთს, რომ იგი აღიქმებოდა როგორც ერთიანი, მონუმენტური მხატვრული ტილო, თუმცა რეალურად ის სხვადასხვა დროს შექმნილი რამდენიმე პოემისა და ლექსთა კრებულისგან შედგება“ (ცაიშვილი, 1989, გვ. 628, 629).

ს. ცაიშვილი დავით გურამიშვილის ეპოსთან დაკავშირებით იყენებს საკმაოდ საყურადღებო ტერმინს – „ლირიკული პერსონაჟი“. ამავე ტერმინს იყენებს თემურ დოიაშვილი თავის სამეცნიერო ნაშრომში და, ამავედროულად, აღნიშნული საკითხის თეორიულ ასპექტს კიდევ ერთი უკიდურესად მნიშვნელოვანი მხატვრული კატეგორიის განხილვით აფართოვებს, კერძოდ, ტერმინ „ლირიკულ პერსონაჟთან“ ერთად იყენებს ტერმინს „ლირიკული სიუჟეტი“ (დოიაშვილი, 2021, გვ. 29).

თემურ დოიაშვილი გალაკტიონის ლექსის „სილაჟვარდე ანუ ვარდი სილაში“ მხატვრულ ანალიზში წერს: „ლირიკული სიუჟეტის გამჭოლი თემა გალაკტიონ ტაბიძის სიმბოლისტურ შედეგში „სილაჟვარდე ანუ ვარდი სილაში“ თუმცა ლექსის პირველსავე სტროფში ღიადაა დასახელებული („ჩემი ცხოვრების გზა“), მაგრამ შინაარსობრივად გაიდუმალეებულია მეტაფორიზებული შედარებების მწკრივით, რომელთა შორისაა სახე-ენიგმა „ნაწვიმარ სილაში ვარდი“ (დოიაშვილი, 2021, გვ. 29).

მაშასადამე, დავით გურამიშვილის პოემაში, ამავე პრინციპით, მოცემულია არა სიუჟეტი, არამედ ლირიკული სიუჟეტი. შესაბამისად, თუკი ქართული მწერლობის წიაღში პოეზიისა და რომანის განვითარება შეფერხდა, სამაგიეროდ ეპოსისა და ლირიკის განვი-

თარებამ, ლირიკული პერსონაჟისა და ლირიკული სიუჟეტის ახლებური მხატვრული ფორმებით წარმოჩენამ, დახვეწამ ნიადაგი მოამზადა ქართული მწერლობის, განსაკუთრებით კი რომანის ჟანრის შემდგომი განვითარებისთვის.

ევროპული და ქართული განმანათლებლობის ერთ-ერთი არსებითი საერთო თვისება არის რეალიზმი. XIX საუკუნის ლიტერატურულ რეალიზმს, ერთი მხრივ, აღორძინების პერიოდში, მეორე მხრივ, განმანათლებლობის დროს ჩაეყარა საფუძველი. განმანათლებლობა რეალიზმისთვის საუკეთესო ნიადაგს ორი კარდინალური მნიშვნელობის პრინციპით ქმნის. უპირველეს ყოვლისა, ეს არის რაციოს, გონების პრიმატი, შემდეგ კი – ისტორიზმის პრინციპი.

განმანათლებლობამ აღორძინების პერიოდში განახლებული და ხელოვნებისა თუ ლიტერატურის სხვადასხვა დარგში დამკვიდრებული რეალიზმი უფრო მეტი სიმძაფრით წარმოაჩინა. განმანათლებლობაში მიმდინარეობს აღორძინების რეალიზმის აქტუალიზება, რაც XIX საუკუნის ლიტერატურაში საბოლოოდ დაგვირგვინდა და გაფორმდა ე.წ. კრიტიკული რეალიზმით. XVII-XVIII საუკუნეების ფილოსოფიამ რეალიზმის საფუძველი გონების პრიმატითა და კვლევის მატერიალისტური მეთოდით შექმნა, რაც XIX საუკუნეში საბოლოოდ ჩამოყალიბდა, როგორც პოზიტივიზმი.

შესაბამისად, განმანათლებლობამ მოიტანა რეალისტური მსოფლალქმის და ასახვის მოთხოვნილება. ასე რომ, XVII საუკუნეში ლიტერატურაში დამკვიდრებული „მართლის თქმის“ პრინციპი არის მსოფლალქმის, სამყაროს შეცნობისა და მისი განმანათლებლური რეალიზმით გააზრების შედეგი. ქართულ ლიტერატურაში კი „მართლის თქმის“ პრინციპი სათავეს იღებს არჩილის პოეზიაში და გვირგვინდება დავით გურამიშვილის ესთეტიკური თეორიით, რაც „დავითიანში“ მხატვრულად არის წარმოჩენილი, როგორც პოეტის კრედო, შემოქმედებითი ადამიანის უმთავრესი პრინციპი და კოდექსი.

„მართლის თქმის“ პრინციპის, როგორც განმანათლებლური რეალიზმის საფუძვლის შესახებ რ. ბარამიძე წერს:

„XVII საუკუნეში ლიტერატურაში წამოჭრილი „მართლის თქმის“ პრინციპი არის მსოფლალქმის, სამყაროს შეცნობისა და მისი განმანათლებლური რეალიზმით გააზრების შედეგი. ეს

ახალი ლიტერატურული თვალსაზრისი არის ეპოქის ძირითადი ტენდენციის ერთ-ერთი არსებითი გამოხატულება. სწორედ ამ ეპოქაში პირველად არჩილმა მოგვცა „მართლის თქმის“ ფორმულირება და აღმოსავლური ფანტასტიკური და ზღაპრული სიუჟეტების ნაცვლად მოითხოვა რეალური ისტორიული სინამდვილის ასახვა“ (ბარამიძე, 1989, გვ. 827).

არჩილის „მართლის თქმის“ პრინციპი ეფუძნება ქრისტიანულ მორალს, რაც ჩამოყალიბებული, საკუთარ საქციელზე, ქმედებებზე პასუხისმგებელი პიროვნების ბუნებრივ სულიერ მდგომარეობასთან არის გაიგივებული. ქრისტიანული ეთიკის ამოსავალი წერტილი სწორედ ეს არის. ქრისტიანული მცნებები და მორალი არ არის შეთხზული, გამოგონილი, ხელოვნური, არამედ მისი წყარო ღმერთია, ერთი მხრივ, ხოლო, მეორე მხრივ, ის ღვთაებრივი საწყისი, რაც ნებისმიერ ადამიანშია მოცემული და, პიროვნული თავისუფლების, პიროვნული სრულყოფილების ხარისხის მიხედვით მეტ-ნაკლებად განვითარებული. ქრისტიანული ღვთისმეტყველების, დოგმატიკისა და ანთროპოლოგიის მიხედვით, ღვთის ხატად და მსგავსად ადამიანის შექმნას ღვთაებრივი საწყისი ეწოდება.

ამგვარია ახსნა-განმარტება არჩილისეული აფორიზმისა, რომლის მსგავსი აფორიზმები, მორალური სენტენციები, ზნეობრივი კატეგორიები და იმპერატივები არჩილის ტექსტებში: „გაბაასება თეიმურაზისა და რუსთველისა“, „საქართველოს ზნეობანი“ მრავლად დაიძებნება. მხედველობაში მაქვს შემდეგი მორალური სენტენცია, აფორიზმი: *„სახლსა ვერ ამკობს სართული, სწორებით თუ არ ძე ბანი“* (არჩილი, 1989, გვ. 547).

როგორც რ. ბარამიძე აღნიშნავს, ქართული და ევროპული განმანათლებლობის ერთ-ერთი ძირითადი განმასხვავებელი არის ეკლესიის მიმართ, არა ზოგადად რწმენის (შდრ. ლაიბნიცი, დეკარტი, სპინოზა იდეალისტები იყვნენ), არამედ საეკლესიო, დოგმატიკური მართლმადიდებლობის მიმართ უკონფლიქტო, პოზიტიური დამოკიდებულება. ზემოდამოწმებული აფორიზმი, რომელიც, ამავედროულად, მორალურ იმპერატივსაც წარმოადგენს, ბიბლიიდან იღებს დასაბამს. არჩილ მეფის ტექსტებში გაბნეულია ბიბლიური ალუზიები და პერიფრაზები, ისევე, როგორც დავით გურამიშვილის „დავი-

თიანში“. არჩილისეული აფორიზმის პარალელურ ბიბლიურ ფრაზებს შორის აღსანიშნავია დავით წინასწარმეტყველის 126-ე ფსალმუნის მუხლები: „არა თუმცა უფალმან აღაშენა სახლი, ცუდად შურებიან მაშენებელნი მისნი; არა თუმცა უფალმან დაიცვა ქალაქი, ცუდად იღვიძებენ მხუმილნი მისნი“ (ფს. 126, 1; 2).

შესაბამისად, ისევე, როგორც ქართული აღორძინების პოეტების (არჩილი, თეიმურაზ პირველი, ვახტანგ მეექვსე) ნაწარმოებებში, დავით გურამიშვილის შემოქმედებაშიც „მართლის თქმის“ პრინციპი ბიბლიური, სახარებისეული ეთიკის საფუძველზეა აგებული. ამავდროულად, დავით გურამიშვილმა „მართლის თქმის“ პრინციპი წარმოაჩინა, როგორც, ერთი მხრივ, ყოველი ადამიანის, ქრისტიანის ბუნებრივი კოდექსი და, მეორე მხრივ, როგორც პოეტის უმთავრესი დანიშნულება, სრულყოფილი მხატვრული ტექსტის შექმნის ამოსავალი პრინციპი. სწორედ აქედან გამომდინარე, ე.წ. „ქართლის ჭირის“, „დავითიანის“ ერთ-ერთი ქვეთავის, „საწყაულის მოწყვა ღვთისაგან“, ვრცელი ნაწილი ეთმობა ისტორიული რეალობის აღმქმელი და თანადროული რეალობის პოეტური ენით, მხატვრული საშუალებებით გამომსახველი შემოქმედის მოვალეობაზე მსჯელობას, რაც, საბოლოო ჯამში, ესთეტიკურ თეორიასაც წარმოადგენს, რადგან მასში ეთიკური კოდექსი და პოეტურ ქმნილებათა საგანზე მსჯელობა ურთიერთშერწყმულია, ურთიერთგამომდინარეა.

„დავითიანის“ ქვეთავს – „საწყაულის მოწყვა ღვთისაგან“ – მკითხველმა და ლიტერატორებმა „ქართლის ჭირი“ უწოდეს. აქვე გამოიყოფა დავით გურამიშვილის ესთეტიკური თეორია, რომელსაც სხვაგვარად „მართლის თქმის“ პრინციპი ეწოდება. საუბარია შემდეგ სტროფებზე:

„ამ ამბის თქმა გარჩევითა გულმან ამაღ არ მინება“...

აღნიშნულ სტროფს მოჰყვება დავით გურამიშვილის ესთეტიკური თეორიის კიდევ თოთხმეტი სტროფი და, საბოლოოდ, განზოგადებული მსჯელობა, ეთიკურ-ესთეტიკური თეორია მთავრდება შემდეგი სტროფით:

„აწ დავიწყო თქმა მართლისა, მომსმენელნო შემოკრებით“
(გურამიშვილი, 1989, გვ. 377)

შესაბამისად, თამამად შეიძლება ითქვას, ისევე, როგორც „ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგში წარმოჩენილია რუსთველის ესთეტიკური თეორია, დავით გურამიშვილის „დავითიანის“ ერთ-ერთ ქვეთავში, „საწყაულის მოწყვა ღვთისაგან“, გადმოცემულია დავით გურამიშვილის ესთეტიკური თეორია – „მართლის თქმის“ პრინციპი, რაც, ძირითადად, ზემოაღნიშნული სტროფებითაა წარმოჩენილი.

ქართული აღორძინების, ქართული კლასიციზმისა და ბაროკოს, ქართული განმანათლებლობის წარმომადგენლებს, როგორც ამას რ. ბარამიძე სამართლიანად აღნიშნავს, არ შეუქმნიათ საგანგებო თეორიული ტრაქტატები, არც მდიდარი ეპისტოლური მემკვიდრეობა, რომელიც მთელი სისრულითა და სწორედ თეორიული ასპექტით წარმოგვიდგენდა მათს ნააზრევს, თუმცა, შესაძლებელია, ქართველი განმანათლებლების მსოფლმხედველობითი პოზიციები ამოვიკითხოთ მათს პოეტურ ქმნილებებში, მათს მოღვაწეობაში. სწორედ ამის საფუძველზე გამოვყავით დ. გურამიშვილის „დავითიანში“ ესთეტიკური თეორია, რაც მთელი ქართული კლასიციზმის, ქართული ბაროკოსა და ქართული განმანათლებლობის მასშტაბით შეიძლება განზოგადდეს, გაანალიზდეს და, საბოლოოდ, დავასკვნათ, რომ ქართული განმანათლებლობისა და ევროპული განმანათლებლობის არსებითი მსგავსება გამოიხატება იდენტური შემოქმედებითი მეთოდებით – ეს არის რაციოს პრიმატი, გონების კულტი და ისტორიზმის პრინციპი, რაც რეალიზმის, როგორც შემოქმედებითი მეთოდის საფუძველია. არსებითი განსხვავება კი ქართულსა და ევროპულ განმანათლებლობას შორის არის ორთოდოქსული, ევროპელი განმანათლებლების შემთხვევაში – კათოლიკური და პროტესტანტული ქრისტიანობისა და ქრისტიანული ეკლესიის მიმართ დამოკიდებულება. ევროპელი განმანათლებლები იდეალისტები არიან, არ უარყოფენ ღმერთის არსებობას, თუმცა ემიჯნებიან საეკლესიო სწავლებებსა და მორალს, ხოლო ქართველი განმანათლებლები არ უპირისპირდებიან ეკლესიას, ამის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზეზი კი, სხვა ისტორიულ გარემოებებსა და ნაციონალურ თავისებურებებთან ერთად, ისიც არის, რომ პროგრესული, განმანათლებლური იდეების ფუძემდებლები და მქადაგებლები საერო წარმომადგენლებთან ერთად იყვნენ სასულიერო პირებიც: სულხან-საბა ორბელიანი, აბიბოს ნეკრესელი, ანტონ კათოლიკოსი, ასევე ქართველი მეფეები:

ვახტანგ მეექვსე, არჩილი, თეიმურაზ პირველი, რომლებიც, თავიანთი სამეფო წოდებიდან, მოვალეობიდან გამომდინარე, ეკლესიის განუყრელ ნაწილს წარმოადგენდნენ და ქრისტიანულ ეკლესიასთან თანხმობით ნერგავდნენ ახალ, პროგრესულ ღირებულებებსა და იდეალებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- არჩილი. (1989). „გაბასება თეიმურაზისა და რუსთველისა“. ქართული მწერლობა, VI, თბილისი: „ნაკადული“.
- ბარათაშვილი, მ. (1990). „ჭაშნიკი“. ქართული მწერლობა, VIII, თბილისი: „ნაკადული“.
- ბარამიძე, რ. (1989). ბოლოსიტყვაობა. ქართული მწერლობა, VI, თბილისი: „ნაკადული“.
- გურამიშვილი, დ. (1989). „დავითიანი“. ქართული მწერლობა, VII, თბილისი: „ნაკადული“.
- დოიაშვილი, თ. (2021). „ვარდი ნაწვიმარ სილაში“, სჯანი, 22, 29-53, თბილისი: თსუ გამომცემლობა.
- კეკელიძე, კ. (1981). ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, II, თბილისი: „მეცნიერება“.
- მეტრეველი, ს. (2021). ვნების პარასკევის საკითხავის რეცეფციისათვის ძველ ქართულ მწერლობაში, ლიტერატურული ძიებანი, XLI, 30-43, თბილისი: თსუ გამომცემლობა.
- ნაჭყებია, მ. (2022). მხატვრული ტექსტი ლიტერატურულ მიმდინარეობათა კონტექსტში, თბილისი: „საჩინო“.
- რატინი, ი. (2017). კლასიციზმი ევროპულ და ქართულ მწერლობაში, ლიტერატურული მიმდინარეობები (კლასიციზმიდან მოდერნიზმამდე), თბილისი: *GCLA Press*.
- ფოცხიშვილი, ა. (1996). ანტონ პირველი ბაგრატიონი და ქართველი საზოგადოებრიობა, თბილისი: „ვეფხისტყაოსანი“.
- ფსალმუნნი, (1997). ტექსტი კრიტიკულად დადგენილია პროფ. მზექალა შანიძის მიერ X-XIII საუკუნეთა ხელნაწერების მიხედვით, თბილისი: საქართველოს საპატრიარქოს გამომცემლობა.
- ცაიშვილი, ს. (1989). ბოლოსიტყვაობა. დავით გურამიშვილი (ცხოვრება და შემოქმედება), ქართული მწერლობა, VII, თბილისი: „ნაკადული“.
- ხინთიბიძე, ა. (2000). ქართული ლექსმცოდნეობა, თბილისი.
- Ницше, Ф., Фрейд, З., Фромм, Е., Камю, А., Сартр, Ж. П. (1990). „Сумерки богов“. Камю, А. „Миф О Сизифе. Эссе Об Абсурде“. Москва: Издательство политической литературы
- Шпенглер, О. (1999). Закат Европы. Минск: Издательство „Попурри“.

References:

- Archil. (1989). "Gabaaseba Teimurazisa da Rustavelisa". ["The Conversation Of Teimuraz and Rustaveli"]. Kartuli mts'erloba, VI, [Georgian literature, VI], Tbilisi: "Nak'aduli"
- Baramidze, R. (1989). Bolosit'q'vaoba. [Epilogue]. Kartuli mts'erloba, VI, [Georgian literature, VI], Tbilisi: "Nak'aduli"
- Baratashvili, M. (1990). "Ch'ashnik'i". ["Degustation"]. Kartuli mts'erloba, VIII, [Georgian literature, VIII], Tbilisi: "Nak'aduli"
- Guramishvili, D. (1989). "Davitiani". ["Davitiani"]. Kartuli mts'erloba, VII, [Georgian literature, VII], Tbilisi: "Nak'aduli"
- Doiashvili, T. (2021). "Vardi Nats'vimar Silashi". ["Rose in a Rain-soaked Sand"]. "Sjani", 22, pp. 29-53. Tbilisi: "TSU Gamomtsemloba".
- K'ek'elidze, K. (1981). Dzveli Kartuli Lit'erat'uris Ist'oria, II. [The History of Old Georgian Literature, II. Tbilisi "Metsniereba"
- Khintibidze, A. (2000). Kartuli Leksmtsodneoba. [The Georgian Versification]. Tbilisi
- Met'reveli, S. (2021). Vnebis P'arask'evis Sak'itkhavis Retseptsiisatvis Dzvel Kartul Mts'erlobashi, [Towards the Reception of The Good Friday Readings in the Old Georgian Literature]. Lit'erat'uruli Dziejani, XLI, [Literary Researches, XLI]. pp. 30-43. Tbilisi: "TSU Gamomtsemloba".
- Nach'q'ebia, M. (2022). Mkhat'vruli T'ekst'i Lit'erat'urul Mimdinareobata K'ont'ekst'shi. [Literary Text in the Context of Literary Movements]. Tbilisi: "Sachino".
- Nitsshe, F., Freud, Z., Fromm, E., Kamiu, A., Sartr, Zh. P., (1990). "Sumerki Bogov". [The Twilight of Gods]. Kamiu, A., "Mif o Sizife. Esse ob Absurde". [„Myth of Sisyphus. Essay About Absurdity“]. Moskva: Izdatelstvo Politicheskoy literaturi.
- Rat'iani, I. (2017). K'lasitsizmi Evrop'ul da Kartul Mtserlobashi, Lit'erat'uruli Mimdinareobebi (K'lasitsizmidan Modernizmamde). [The Classicism, in the European and Georgian Literature. Literary Movements (From Classicism to Modernism)]. Tbilisi: *GCLA Press*
- Potskhashvili, A. (1996). Ant'on P'irveli Bagreat'ioni da Kartveli Sazogadoebrioba. [Anton The First Bagrationi and Georgian Society]. Tbilisi: "Vepkhist'q'aosani".
- Psalmuni, (1997). [Psalms]. T'ekst'i K'rit'ik'ulad Dadgenilia P'rop. Mzekala Shanidzis Mier X-XIII Sauk'uneebis Khelnatserta Mikhedvit. [Text Is Scientifically Established By Prof. Mzekhala Shanidze According to the Manuscripts of X-XIII centuries]. Tbilisi: "Sakartvelos Sap'at'riarkos Gamomtsemloba".
- Shpengler, O., (1999). Zakat Evropi [The Sunset of Europe]. Minsk: "Popurri".
- Tsaishvili, S. (1989). Bolosit'q'vaoba. Davit Guramishvili (Tskhovreba da Shemokmedeba). [Epilogue. David Guramishvili (The Life and Writings). Georgian literature, VII]. Tbilisi: "Nak'aduli".